ASPECTE CONCEPTUALE, TERMINOLOGICE ȘI STILISTICE ÎN PLEDOARIILE JUDICIARE FRANCEZE DIN SECOLELE XIX ȘI XX

CZU: 81`42:34(44)(091) **https://doi.org/10.5281/zenodo.10648746**

Cristina Crucirescu
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID 0000-0002-0551-3257

This paper will focus on the perspective of a lexical-semantic, stylistic and terminological analysis, based on the triadic model of Aristotelian rhetoric: pathos, ethos and logos and their interferences in some particular type of defence speech – the judicial pleading. Applying these philosophical categories to argumentative judicial speeches will allow us to determine and to identify a referential linguistic repertoire. Based on a generous factual and representative material, issued from the judicial history of France, we chose to treat in a progressive approach two of the most famous pleadings from the XIXth and the XXth centuries as symbols of the intellectual struggle against injustice, discrimination and judicial error. Establishing a discursive analysis taxonomy based on terminology, stylistic devices, figures of speech, affective syntax and a particular lexical-semantic field we will we will state the observation that the argumentative judicial discourse folds perfectly to a triadic structure, having the quality of being actual, universal and ungoverned by time.

Cuvinte-cheie : *discurs argumentativ, pledoarie, analiză discursivă, pathos, ethos, logos.*
Key-words : *argumentative speech, pleading, discursive analysis, pathos, ethos, logos*.

Problema comunicării persuasive și a calității discursului argumentativ s-a plasat în centrul reflecțiilor teoretice și preocupărilor lingvistice încă din antichitate, pornind de la *Retorica* lui Aristotel și constituind până în prezent un domeniu de cercetare cu multe provocări și direcții inovatoare în procesul dezvoltării și evoluției științelor despre limbaj. O gândire corectă, o exprimare plăcută a acestei gândiri, o comunicare eficientă și convingătoare cu ceilalți, prin mijloace care se pot învăța, controla, echilibra au fost și sunt tendințe ale tuturor timpurilor, în așa fel încât arta elocvenței și studiul acesteia nu-și va pierde din actualitate. Astfel, o examinare diacronică a unor texte celebre de pledoarii judiciare, în particular, ne va permite să formulăm observații de valoare, construite pe o înțelegere profundă a istoriei gândirii judiciare, a progresului societății, a fenomenelor lingvistice în evoluție.

Două pledoarii faimoase înscrise pe firmamentul istoriei.

Ne propunem astfel să examinăm diacronic și comparativ două pledoarii celebre din istoria Franței, cu o *tematică comună* – abolirea pedepsei capitale, la distanță de un secol. Prima pledoarie - *Le playdoyer de Victor Hugo,* prezentată în fața tribunalului Senei la 11 iunie 1851, în procesul intentat lui Charles Hugo, jurnalist, care a descris în detalii, în ziarul *Evenimentul*, supliciile fizice, dar și psihologice ale unui condamnat la moarte. Cea de-a doua pledoarie aparține epocii contemporane, renumitului legislator francez, Ministru al Justiției din 1981, Maître Robert Badinter, un fervent apărător al drepturilor omului, abolиționist, continuator al luptei pentru progresul conștiinței umane începute încă în sec. al XIX-lea de Victor Hugo.

La distanță de un secol, după faimoasa pledoarie a lui Victor Hugo, avocatul Robert Badinter readuce în discuție necesitatea imperioasă a abolirii pedepsei capitale, pe care o transformă într-un deziderat suprem al existenței sale de avocat și om al legii. Pentru această idee, renumitul legislator a pronunțat un discurs remarcabil și persuasiv, în cadrul Adunării Naționale, la 17 septembrie 1981, un discurs structurat și generos din punct de vedere lingvistic și stilistic, cu repere și exemple istorice și filosofice inestimabile, bazat în egală măsură pe categoriile argumentative aristoteliene : ethos, pathos și logos.

Finalitatea acestui studiu comparativ are în vedere evidențierea și clarificarea anumitor aspecte sau modele de raportare (puncte de vedere referitoare) la o anumită problematică, stabilirea semnificațiilor unor *concepte*, universalisme tematice, *alegerea vocabularului* (lexeme și izotopii), *alegerea figurilor de stil*, stabilirea *valorii estetice* și punerea în lumină a dimensiunii atemporale și contextuale, exprimată prin sentințe scurte, cu statut de citate celebre, zise *filozofeme*. (Guțu, 2015 : 101)

Vom examina, în continuare, sub aspect *structural* și *semantic, lexical* și *terminologic*, **procedeele și tehnicile persuasiunii** în baza a două pledoarii, aruncând o privire asupra dezvoltării și evoluției acestora, similitudinilor, ce s-au păstrat și au devenit surse de inspirație, traversând secole. Astfel, vom putea urmări în diacronie evoluția gândirii judiciare, pe de o parte, iar pe de alta, vom scoate în evidență instrumentarul lingvistic care a contribuit la conturarea pledoariei ca entitate situată în aria discursului argumentativ. Vom clarifica în acest sens și distincțiile dintre noțiunile de *plaidoirie* și *plaidoyer* din istoria judiciară a Franței, ambele fiind substantive din aceeași familie lexicală, dar comportând aspecte semantice diferite în diverse contexte judiciare.

Elocința judiciară franceză, în forma scrisă în care s-a păstrat până astăzi, reprezintă obiectul unei istorii a principiilor și categoriilor argumentative, a cuvintelor scrise, apoi pronunțate în scopul de a convinge și chiar de a influența soarta unui om, a unei mentalități colective, a unei societăți. Noutatea acestui studiu va consta, așadar, în restabilirea și analiza arsenalului scris uitat în arhivele timpului în favoarea unei tradiții orale, marcate de improvizație.

Propunem să examinăm discursul judiciar francez prin prisma teoriilor argumentative cu origini în *Retorica* lui Aristotel, cu o reflectare în *Noua Retorică* a lui C. Perelman și L. Olbrechts-Tyteca, cu o incursiune în lucrările lui J.-B. Grize *(La logique naturelle et la communication)* și să-l situăm în *aria doctrinară a analizei discursului* (Amossy, 2016) și *a stilisticii* (Stolz, 2006), fără o abordare semiotică. Studiile lingviștilor și esteticienilor (Foghel, Coșciug, 2023) sunt multiple în acest domeniu și ne vor permite să examinăm discursul judiciar și dintr-o perspectivă estetică. Vom examina definițiile argumentării ca să accedem în continuare la noțiunea de discurs argumentativ, orientându-ne spre cercetările lingviștilor R. Amossy, D. Maingueneau, fără să trecem cu vederea fenomenul argumentării ca fapt de limbă și nu de discurs - *l'argumentation dans la langue* (Anscombre, 1988 : 15), teorie care contravine doctrinelor anterioare, dar se impune în lingvistica franceză prin studiul orientărilor semantice și conversaționale a fenomenelor enunțării.

Vom continua această direcție de cercetare, având la bază fundamentele teoretice aristoteliene și continuând cu teoriile argumentării și analizei discursului reflectate de lingviștii C. Perelman, L. Olbrechts-Tyteca, D. Maingueneau, P. Charaudeau, R. Amossy, sprijinindu-ne, în egală măsură, și pe unele doctrine în materie de folosofie a limbajului – M. Foucault, A. Utaker, dar și pe lucrările unor esteticieni români ca M. Ralea și T. Vianu, pentru a identifica categorii estetice, fenomene stilistice în cadrul pledoariilor selectate și pentru

a demonstra dimensiunea argumentativă a figurilor prin exercițiul pathosului, ethosului și logosului aristotelian. Prin urmare, ne propunem să ilustrăm pentru fiecare pledoarie câte un tabel argumentativ, unde vom include delimitări între procedee lingvistice și stilistice.

Aspecte tematice și conceptuale comune în pledoariile judiciare franceze, secolele XIX-XX.

Noțiunea de pledoarie *(plaidoirie*, fr. subst., gen feminin), deseori în scrierile retorilor francezi poate fi întâlnită și sub denumirea de *plaidoyer (*fr. substantiv, gen masculin). Diferența rezidă doar în criteriul de prezentare a pledoariei și a autorului, a celui ce o prezintă, expune.

În așa fel, *pledoaria*, în primul caz e prezentată de un avocat (în cadrul unui proces), iar discursul de apărare *(le plaidoyer*) e prezentat de un părinte, membru al familiei sau prieten (poate fi prezentat sub orice formă, chiar și în afara unui proces, în presa timpului sau alte întruniri ce nu poartă caracter juridic).

Astfel, celebrul discurs, *Le Playdoyer de Victor Hugo*, din 11 iunie 1851, în apărarea fiului său Charles, a fost precedat de un alt discurs emblematic *(Discours de Victor Hugo pour l'abolition de la peine de mort)*, la 15 septembrie 1848, unde același Victor Hugo, deputat al Adunării Constituante își exprimă regretul pentru practicile barbare ale justiției franceze și existența pedepsei cu moartea într-o societate ce a cunoscut o adevărată paradă a spiritelor progresiste.

Observăm în ambele pledoarii analizate o pertinență deosebită a **conceptelor** *justice, respect des lois, liberté, vérité, inviolabilité, pitié* (justiție, respectul față de lege, libertate, dreptate, inviolabilitate, milă/compasiune) în contrast cu *crime, barbarie, cruauté, atrocité, peur de la mort, erreur judiciaire* (crimă, barbarie, cruzime, atrocitate, frică de moarte, eroare judiciară), favorizate de alegerea minuțioasă a vocabularului și a stilului de exprimare literar, armonios și cadențat. Pledoaria devine astfel foarte pasionantă și viguroasă din punct de vedere al structurii, tonul rămâne nobil, iar fraza armonioasă și inspirată nu alterează corectitudinea formei.

▪ **Justiție și dreptate** *(justice et vérité).* Concepte fundamentale și noțiuni de bază ale unei pledoarii, acestea constituie un fundament solid, traversând ambele texte, de nenumărate ori, prin cuvinte derivate din aceeași familie lexicală: *justice/juste, vérité/vrai(e),véritable,* dar și prin câmpul lexical-semantic și terminologic pe care îl alcătuiesc : *justice, jurés, juge, avocat, loi, législation, code pénal, tribune, procès, accusation, défense,* ca elemente ale unui întreg, ale unei tematici principale de la care pornesc toate celelalte. Exemplificăm :

V.Hugo : *« Offensaient-ils la justice, la justice de leur temps, la justice transitoire et faillible ? je n'en sais rien ; mais ce que je sais, c'est qu'ils proclamaient une justice éternelle. »* (Corato, 2011 : 419)

R. Badinter : *« Demain, la justice française ne sera plus une justice qui tue ! »* (Journal Officiel de la République Française du 18 Septembre, 1981 : 42)

Astfel întrebarea retorică a lui V. Hugo asupra nivelului justiției franceze își găsește un răspuns și o materializare în afirmația lui R. Badinter, abia în sec. XX, atunci când, la încheierea discursului său monumental, acesta exclamă că începând cu mâine, a doua zi, justiția franceză nu va mai fi una care ucide. Personificarea justiției este o strategie persuasivă puternică, cu apel la emoție și efecte spectaculoase asupra auditoriului. Pathosul oratorului intervine accentuat în acest context și determină, printr-un impact puternic, o schimbare de atitudini, opinii, mentalități, transformând astfel și cursul istoriei. Abolirea pedepsei cu

moartea a fost votată de deputații Adunării Naționale în proporție de 363 de voturi contra 117, la 18 septembrie 1981, după două zile de deliberări și dezbateri în plen.

▪ **Lege umană și lege divină** *(loi humaine et loi divine)*, concepte prezentate nuanțat, prin tehnica contrastului în ambele pledoarii. Autorii celor două pledoarii tind să transmită o emoție puternică auditoriului, făcând apel la *pathos*, tehnică argumentativă subiectivă, dar eficientă :

V. Hugo : *« (...) devant cette victime de la peine de mort qui est là, qui nous regarde et qui nous entend ! Je le jure devant ce gibet où il y a deux mille ans, pour l'éternel enseignement des générations, la loi humaine a cloué la loi divine ! »* (Corato, 2011 : 418)

R. Badinter, citându-l pe Jaurès *: « La peine de mort est contraire à ce que l'humanité depuis deux mille ans a pensé de plus haut et rêve de plus noble. Elle est contraire à la fois à l'esprit du christianisme et à l'esprit de la Révolution. »* (Journal Officiel de la République Française du 18 Septembre, 1981 : 38)

▪ **Libertatea și inviolabilitatea** vieții și ființei umane a stat la baza, ca un deziderat suprem în cazul ambelor pledoarii, autorii acordând acestui termen o importanță majoră :

V. Hugo : *« (...)la France marche et fait marcher le monde : l'inviolabilité de la vie humaine, la fraternité pour les classes ignorantes, le dogme de l'amélioration, qui remplace le dogme de la vengeance ! »* (Corato, 2011 : 421)

R. Badinter *:« Les choses sont claires. Dans la majorité écrasante des démocraties occidentales, en Europe particulièrement, dans tous les pays où la liberté est inscrite dans les institutions et respectée dans la pratique, la peine de mort a disparu. »* (Journal Officiel de la République Française du 18 Septembre, 1981 : 39)

▪ **Compasiune și milă.** Proba pathosului discursiv, declanșată prin apelul la milă și compasiune este o strategie eficientă în cazul pledoariei împotriva pedepsei cu moartea :

V. Hugo : *« (...)un cri échappe à la poitrine d'un jeune homme, à ses entrailles, à son coeur, à son âme, un cri de pitié, un cri d'angoisse, un cri d'horreur, un cri d'humanité(...).»* (Corato, 2011 : 420)

R. Badinter *:« Loin de moi l'idée d'en appeler à une pitié posthume : ce n'est ni le lieu ni le moment, mais ayez simplement présent à votre esprit que l'on s'interroge encore à propos de l'innocence du premier, que le deuxième était un débile et le troisième un unijambiste. »* (Journal Officiel de la République Française du 18 Septembre, 1981 : 40)

Considerăm că actualmente se impune o nouă abordare a unei laturi creative a pledoariei judiciare, cu tot instrumentarul lingvistic ce pare să fi căzut într-o desuetudine și care, inspirat din tradiția judiciară antică și cea clasică franceză, ar putea oferi o valoare în plus noilor tendințe de exprimare. Pentru că, din observațiile noastre, la etapa actuală pledoaria avocatului se transformă și se tehnicizeaza excesiv, iar preocupările pentru exprimarea creativă par să nu mai facă subiect de discuție. De aceea, în paragraful următor ne propunem să inventariem și să trecem în revistă mijloacele lingvistice care fac posibilă expresivitatea pledoariei.

Aspecte terminologice, stilistice și estetice.

În acest paragraf vom prezenta o taxonomie a mijloacelor lexicometrice, stilistice (figurilor de stil), dar și a dimensiunii estetice și filosofice, marcate de valoarea atemporală a unor afirmații cu statut de citat, teze atemporale numite *filozofeme.*

Ținem să observăm, de asemenea caracteristicile comune și distincte în materie de lexic, alegerea vocabularului, figurilor de stil micro- și macrostructurale (Stolz, 2006 : 144), categoriilor estetice evocate și afinităților semantice. La nivel stilistic vom analiza doar câteva

procedee mai relevante, bazându-ne în mod special pe tehnica *contrastului,* ca asociere de idei contradictorii *(tu ai dreptate/tu nu ai dreptate; mila/ghilotina, justiție/injustiție sau anti-justiție; civilizație/barbarie),* acesta având rolul de a opune categorii și realități distinctie: *beneficul* și *maleficul, sacrul* și *profanul.*

Analizând corpusurile integrale ale pledoariilor, am constatat că părțile finale ale unei pledoarii sunt mai profund marcate de patosul discursiv, determinat de prezența abundentă a figurilor de stil. Doar că în cazul pledoariei lui Victor Hugo această probă se integrează și în exordiu, și în prezentarea faptelor, discuție și perorație aproape în egală măsură. Este de notat faptul că experiența de om al scrisului se reflectă și în cazul elaborării unui discurs oficial, imaginația și fantezia debordantă a geniului literaturii franceze, talentul și spiritul militant au impulsionat scrierea unei pledoarii celebre care a marcat istoria, iar personalitatea retorului poate fi atribuită *ethosului implicit*.

Apelul la emoția receptorului este realizat prin intermediul unor termeni descriptivi, cu precădere prin epitetele depreciative, cu sens figurat, cu puternice implicații semantice : *irréparables, aveugles (pénalités), sauvage, inintélligente (loi)* - V. Hugo ; *mortelle, furtive, noir, sanglantes* în pledoaria lui R. Badinter. În acest context acestea marchează pathosul discursiv.

Astfel putem atesta o concentrație mai mare a epitetelor de intensitate în pledoaria sec. al XIX-lea, care, fiind elaborată de un literat se apropie mai mult de o operă literară, prin estetismul său și prin pathosul discursiv mai pronunțat. Nu în zadar am ales un fragment mai elaborat în cazul celei de-a doua pledoarii, unde figurile de stil există, dar sunt mai tehnicizate, iar epitetele cu conotații patetice într-un număr mai mic. Există în schimb mai multe adjective terminologice *: (disposition) particulière, (histoire) judiciaire.*

Notăm, de asemenea și *personificarea*, figură macrostructurală a gândirii, prin intermediul căreia, V. Hugo reușește să obțină un efect estetic grandios și chiar să trezească imagini senzoriale oripilante în mintea auditoriului său : *« (...)ces pénalités qui trempent leurs doigts dans le sang humain pour écrire ce commandement(...) ».*

În cazul perorației lui R. Badinter acest efect estetic este obținut prin intermediul unei figuri microstructurale, figură a discursului, *repetiția,* devenită între timp o tehnică discursivă, pentru a insista, a intensifica ideea și a obține efectul scontat : *demain (3), grâce à vous (2) :*

Demain, grâce à vous la justice française ne sera plus une justice qui tue.

Demain, grâce à vous, il n'y aura plus, pour notre honte ***commune****, d'exécutions* ***furtives****, à l'aube, sous le dais* ***noir,*** *dans les prisons françaises.*

Demain, les pages ***sanglantes*** *de notre justice seront tournées.*

Imaginile senzoriale redate prin epitetul *sanglantes (pagini sângeroase)* sunt deosebit de pertinente și demonstrează abilitatea retorului de a face apel la pathos, respectând tradiția oratorică a marelui său predecesor.

De altfel, R. Badinter în scrierile sale, eseurile publicate în ultimele decenii a readus mereu în discuție această problematică a abolirii pedepsei cu moartea, inspirându-se și citându-l în nenumărate rânduri pe V. Hugo.

Astfel, în tabelele-rezumat 1 și 2 ne propunem să clasăm cele mai reprezentative fenomene lexicale, stilistice și estetice ce pot fi atribuite pathosului discursiv, ethosului implicit și explicit, dar și logosului, conturat de conectori, verbe cu caracter deductiv sau inductiv.

Tabel-rezumat 1. ***Pledoaria lui Victor Hugo împotriva pedepsei cu moartea, sec. al XIX-lea.***

Terminologie **-** juridică - politică ***Logosul contextual***	**Figuri de stil** - microstructurale - macrostructurale - ***Pathosul discursiv***	**Filozofeme** - atemporale - contextuale - ***Ethosul implicit și explicit***
Se conturează un câmp **lexical-terminologic** caracteristic contextului politic și judiciar : *juge, ministère public, lois, constitution, pouvoir législatif, Assemblée Nationale, code européen, jurés, procès, démocratie, parlement, Chambre des députés, loi pénale.* **Lexeme/izotopii** *: Respect aux lois, presse, France, guillotine, échafaud, Molière, critiquer la loi, peuple, agonie, l'Evénement, moeurs, société, vérité, juste, Béranger, idée démocratique, humain.*	Dintre figurile microstructurale : **epitete** variate și reprezentative prin puterea persuasivă/ depreciative și apreciative, utilizate frecvent în contrast : *injuste, barbare, abominable, odieuse, hideuse, immoraux, dégradants, féroces, horribles, funebre, sanglante, injuste/ auguste, lumineux, célébre, divine, juste.* **Repetiția** și **enumerația**__*pentru efecte de intensificare a ideilor formulate : (...) de ce spectacle sans nom, de cette agonie, agonie pour tout le monde, agonie pour le peuple(...) ; Le fer rouge, le poing coupé, la torture et l'inquisition ; il se révolte, il se débat, il refuse de mourir.* **Comparația :**__*l'échafaud (...) comme un spectacle que la justice a honte de donner.* **Metafora** *: la loi humaine a cloué la loi divine/ legea umană a răstignit legea divină.* *Dintre figurile macrostructurale, figuri ale gândirii, se remarcă în acest discurs* **Ironia :** *(...) on traduirait en justice l'athée Voltaire, l'immoral Molière, l'obscène La Fontaine, le démagogue J.-J. Rousseau ;* **Personificarea** *:(despre ghilotină) elle s'indigne contre les utopistes anarchiques ; Intrebarea retorică:Quoi! Est-ce donc là que nous en sommes ?*	**Filozofeme atemporale :** *Les bonnes définitions font les bonnes discussions ;* *La critique, oui ; la révolte, non. Voilà le vrai sens ; le sens unique de ce mot, respect des lois ;* *Les lois ne seraient jamais critiquées, et, par conséquent, il n'y aurait pas de raison pour qu'elles fussent jamais améliorées, jamais reformées...* **Filozofeme contextuale :** *(...) une loi qui, pesant particulièrement sur cette partie du peuple qu'accablent encore l'ignorance et la misère, est odieuse à la démocratie(...)* *Cette loi devant laquelle la conscience humaine recule avec une anxiété chaque jour plus profonde, c'est la peine de mort;* *En présence des épouvantables faits que je viens de remettre sous vos yeux, vous diriez à la guillotine : Tu as raison ! et vous diriez à la pitié, à la sainte pitié : Tu as tort !* *Vous avez beau faire, vous engagez une lutte inégale avec l'esprit de la civilisation, avec les moeurs adoucies, avec le progrès. Vous avez contre vous l'intime résistance du coeur de l'homme.*

Tabel-rezumat 2. ***Discursul lui Robert Badinter împotriva pedepsei cu moartea, sec. XX.***

Terminologie - juridică - politică ***Logosul contextual***	**Figuri de stil** - microstructurale - macrostructurale - ***pathosul discursiv***	**Filozofeme** - atemporale - contextuale ***ethosul implicit și explicit***
Se conturează un câmp **lexical-terminologic** caracteristic contextului judiciar, în special instituției avocaturii : *Garde des Sceaux, Ministre de la justice, président, députés, commission des lois, justice, rapporteur, juges, jurés, abolition, peine de mort, code pénal, circonstances attenuantes, condamnations, sanction pénale, constitution, erreur judiciaire Assemblée Nationale, démocratie, la grande Constituante, Gouvernement, législateur.* **Lexeme/izotopii** : *Communion d'esprit, communauté de pensée, clivages politiques, débat de conscience, Raymond Forni, longue marche, Le Pelletier de Saint-Fargeau, France, Europe, torture, scélérats, esclavage, crime, humanité, effors courageux, foyer, pôle, ordre politique, couche de la nation.*	**Dintre figurile *microstructurale* : epitete** reprezentative prin puterea persuasivă/ depreciative și apreciative, utilizate frecvent în *contrast* : *meurtrière/humaine, odieuse/prodigieuse, repressifs/ loyaux ; fausse, sanglante, douloureux, écrasante, pressante, lancinante, hasardeuse / solennel, courageux, loyaux, humains, prudente.* **Oximoronul :** *truands raisonables (bandiți rezonabili)* **Repetiția și enumerația :** *sans la torture(2 fois) ; le plus haut, le plus loin, le plus noblement ; éclat des idées, des causes, de la générosité* **Metafora** *: Le parlement est un phare qui ouvre la voix de l'ombre pour le pays ; la conscience éprise de justice ; une loterie judiciaire ;* Dintre figurile *macrostructurale*, figuri ale gândirii: **ironia și sarcasmul**: *(...)comme si la peine de mort ou la guillotine était un fruit qu'on devait laisser mûrir.*	**Filozofeme atemporale :** .... *abolir l'esclavage, ce crime qui déshonore encore l'humanité ; Examinez simplement ce qui est la vérité. Regardez-la. ;* *La peine de mort est contraire à ce que l'humanité depuis deux mille ans a pensé de plus haut et rêve de plus noble.* *Et si la peur de la mort arrêtait les hommes, vous n'auriez ni grands soldats, ni grands sportifs.* **Filozofeme contextuale:** *Cette communion d'esprit, cette communauté de pensée à travers les clivages politiques montrent bien que le débat qui est ouvert aujourd'hui devant vous est d'abord un débat de conscience;* *La France est grande, non seulement par sa puissance, mais au-delà de sa puissance, par l'éclat des idées, des causes, de la générosité qui l'ont emporté aux moments privilégiés de son histoire ; toutes les classes politiques (...).*

Concluzii

O analiză comparativă a două pledoarii celebre din secolele XIX și XX, ne permite să formulăm următoarele observații. Eficiența argumentării dintr-un discurs judiciar echilibrat, cu aplecare spre rigoare, sobrietate, forme gramaticale corecte și stil de exprimare, depinde în egală măsură de toate cele trei componente ale retoricii aristoteliene. Am demonstrat prin exemple elocvente că anume probele etice (ethosul) țin mai mult de personalitatea și profilul retorului. Iar în cazul unui scriitor, om al scrisului, pledoaria, plină de artistism, ar avea o valoare estetică mai pronunțată pentru că produce o emoție mai intensă prin exercițiul pathosului (note de tragism, de comic, ilar și burlesc). Acest tip de pledoarie este marcat de mai multă libertate în exprimare și procedee stilistice mai complexe (figurile macrostructurale/ ale gândirii, ironia, personificarea)**.**

O pledoarie elaborată de un om al legii, specialist din domeniul jurisprudenței, este una mai nuanțată, cu o preocupare mai mare pentru formă și rigoare. Părțile unei pledoarii clasice sunt respectate în ordinea cuvenită : *exordiu, expunerea faptelor, discuția și peroarația*. Logosul, ethosul și pathosul sunt repartizate de o manieră uniformă, echilibrată în textul pledoariei. În cazul unei tematici care preocupă și zguduie lumea civilizată, firea omului în general, cum ar fi abolirea pedepsei capitale, am constatat că apelul le pathos este un exercițiu mai frecvent întâlnit, pledoariile sunt de o expresivitate mai accentuată, grație acestui procedeu declanșat de figurile de stil și filozofemele atemporale și contextuale.

In categoria *logosului* am considerat necesar să includem, alături de argumentele logice și formele lexicale de exprimare ale acestora, câmpul terminologic ce definește domeniul jurisprudenței și al dreptului, acest izvor generator de formule permanente, care își are sursa în înțelepciunea grecilor antici și a fost explorat cu succes de remarcabilii oratori ai Romei antice, dar și de succesorii acestora în secolele ce au urmat.

La nivel terminologic și lexical am atestat faptul că în pledoaria sec. XX se conțin mai mulți termeni noi ai jurisprudenței, termeni ce nu pot fi întâlniți în pledoaria sec. al XIX-lea, care se axează mai mult pe o terminologie politică.

La nivel stilistic am remarcat și am contabilizat, în baza unor fragmente scurte de corpus, concentrația epitetelor apreciative, dar și a celor depreciative care sunt foarte frecvente în jurul conceptelor *crimă* și *moarte* în ambele pledoarii. Am constatat că pledoaria sec. al XIX-lea, fiind scrisă de un literat, pe un fragment mai scurt, conține un număr mai impunător de adjective calificative, superlative, spre deosebire de pledoaria sec. XX, care e mai tehnicizată și acordă o prioritate adjectivelor terminologice, fără sens figurat. Sunt prezente și epitetele depreciative, dar într-un număr mai mic. Întrebările retorice sunt un aspect comun și fac parte din arsenalul ambelor fragmente examinate.

Studiul marilor procese și marilor pledoarii din istoria judiciară a Franței ne-a permis, de asemenea, să recunoaștem caracterul lor moralizator, de factură universală, abundența mijloacelor de exprimare, structurilor lexicale ce pot servi drept model inspirațional pentru cei interesați de subiect. De asemenea, aceste capodopere universale pot reprezenta o sursă inegalabilă de inspirație pentru democrațiile emergente, statele în curs de dezvoltare ce nu și-au conturat încă un sistem al jurisprudenței bazat pe tradiții și norme seculare (cum ar fi cazul Republicii Moldova).

Referințe bibliografice :

AMOSSY, Routh (2016), *L'Argumentation dans le discours,* Paris : Armand Colin.

AMOSSY, Ruth, KOREN, Roselyne, « Introduction, Argumentation et Analyse du Discours ». In: *Open Edition Journals*. Disponibil: https://journals.openedition.org/aad/

ANSCOMBRE, Jean-Claude, DUCROT, Oswald (1988), *L'argumentation dans la langue*, Liège : Mardaga.

ARISTOTE, *Rhétorique* (trad. Ruelle, introd. MEYER, Michel), Paris : Livre de Poche, 1991.

FOGHEL, Ecaterina, COȘCIUG, Anjela, « Roxelane, figure historique et personnage littéraire». In : *Philologica jassyensia*, Anul XIX, 2(38)2023, p. 167-181.

FOUCAULT, Michel, «Truth and Juridical Forms in Power». In : *Essential Works of Foucault*,

1954-1984, New York : The New Press, 2000.

GUȚU, Ana (2012), *Écrits traductologiques*, Chisinau : Sirius.

GUȚU, Ana (2013), *Le Pouvoir judiciaire de la langue*, Chișinău : Sirius.

HUISSMAN, Denis et Verges, André (2010), *Histoire des philosophes illustrée par des textes,* Paris : Nathan.

MAINGUENEAU, Dominique (2009), *Aborder la linguistique,* Paris : Seuil.

MAINGUENEAU, Dominique (1996), *Les termes clés de l'Analyse du Discours,* Paris : Seuil.

MARTINEAU, François (2006), *Petit Traité d'argumentation judiciaire,* 2e édition, Paris : Dalloz.

MEYER, Michel (1999), *Histoire de la rhétorique des Grecs à nos jours*, Paris : Librairie générale française.

PERELMAN, Chaim, OLBRECHTS- TYTECA, Lucie (1970), *Traité de l'Argumentation. La nouvelle rhétorique*, Éditions de l'Université de Bruxelles.

RALEA, Mihai (1972), *Prelegeri de estetică* (Text stabilit și îngrijit de Ion Pascadi), București : Editura Științifică.

STOLZ, Claire (2006), *Initiation à la stylistique,* Paris : Ellipses.

VIANU, Tudor (1945), *Estetica*, București : Editura ORIZONTURI.

Corpus :

CORATO, Nicolas (2011)*, Grandes plaidoiries et grands procès du XV-e au XX-esiècle,* Paris, Editions PRAT.

BADINTER, Robert (1981), *Journal Officiel de la République Française du 18 Septembre*. Disponibil: www.assemblee-nationale.fr/histoire/peinedemort